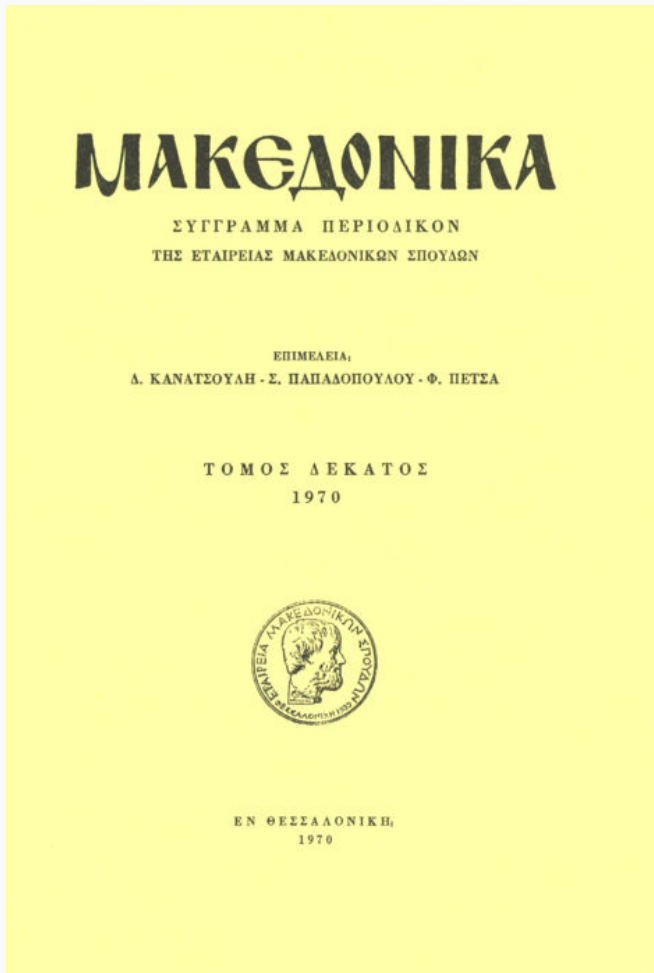

Μακεδονικά

Τόμ. 10, Αρ. 1 (1970)

Ευαγγέλου Κωφού, Η επανάστασις της Μακεδονίας κατά το 1878. Ανέκδοτα προξενικά έγγραφα μετά συντόμου ιστορικής επισκοπήσεως

Γεώργιος Ι. Κιουτούτσкас

doi: [10.12681/makedonika.805](https://doi.org/10.12681/makedonika.805)

Copyright © 2015, Γεώργιος Ι. Κιουτούτσкас

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κιουτούτσкас Γ. Ι. (2015). Ευαγγέλου Κωφού, Η επανάστασις της Μακεδονίας κατά το 1878. Ανέκδοτα προξενικά έγγραφα μετά συντόμου ιστορικής επισκοπήσεως. *Μακεδονικά*, 10(1), 315–318.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.805>

Ἡ ἐπίμονη ὁμῶς αὐτῆ προσπάθεια τοῦ κ. Δελιαλιῆ δημιουργεῖ στὸ Δῆμο Κοζάνης τὸ μεγάλο χρέος, ὅλες αὐτὲς τὶς φωτογραφίες νὰ τὶς συγκεντρώσῃ—τὰ κλισεῖ εἶναι πιά ἔτοιμα—καὶ νὰ τὶς ἐκδώσῃ σ' ἓνα Ἱστορικό Φωτογραφικό Λεύκωμα, πού θὰ δίνῃ ὅσο τίποτ' ἄλλο μερικὰ στιγμιότυπα σπαρταριστὰ ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς πολιτείας τοῦ πῶν τελευταίων ἑκατὸ χρόνων καὶ πολὺ περισσότερα ἀπ' τὴ σύγχρονη ἱστορία τῆς. Ἐστὶ τὸ ἱστορικό αὐτὸ Λεύκωμα θὰ ἔχῃ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κοζάνης ἀξία ἀνάλογοι μετὰ τὴν ἀξία πού ἔχουν τὰ ἔργα τοῦ κ. Δελιαλιῆ. Μπορῶ νὰ πῶ μάλιστα πῶς ὀρισμένες σελίδες τῆς σύγχρονης ἱστορίας τῆς Κοζάνης, πού μετὰ τὸν καιρὸ θὰ ξεθῶριαζάν καὶ θὰ κατανοῦσαν σιγά-σιγά κρύες εἰδήσεις, τὸ ἱστορικό φωτογραφικό αὐτὸ Λεύκωμα θὰ τὶς ζωντανεῖ καὶ θὰ τοὺς δίνῃ μιὰν ἀγέρραστη ἐπικαιρότητα.

Εἶναι λοιπὸν καλοπρόσδεχτο στὴν ἱστορικὴ ἐπιστῆμη καὶ τὸ νέο ἔργο «Διαθῆκαι Εὐεργετῶν τῆς πόλεως Κοζάνης» τοῦ Νίκου Δελιαλιῆ. Μετὰ τὴ μεγάλη του ψυχὴ καὶ τὸ εἰδικὸ του σκαριὸ ὁ Δελιαλιῆς μπόρεσε, χωρὶς νὰ φοβηθῆ καμιά θυσία, νὰ περιμαζέψῃ ἀπὸ παντοῦ, ὅπου τὸ βρῆκε σὲ μπουντρούμια, σὲ παλιὰ σεντούκια, σὲ μεσάντρες, σὲ ταβάνια, τὸ πολὺμο ἱστορικό ὕλικό τῆς Κοζάνης καὶ νὰ τὸ δημοσιέψῃ γιὰ νὰ τὸ προσφέρῃ στὴν ὕπηρεσία τῆς ἐπιστῆμης. Κι ἔτσι ἔχουμε 39 πνευματικά του τέκνα, πού μιλοῦν καὶ γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Κοζάνης, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν μεγάλη του ψυχὴ, τέκνα πού θὰ τὰ ζήλευαν πολλοὶ ἄλλοι, ἀκόμα καὶ μεγαλόσχημοι. Ἀλλὰ καὶ εἶναι πάλι ἡ μεγάλη του ψυχὴ, πού ἄστραψε καὶ φώτισε τὸ νοῦ του, ὥστε ὅλο αὐτὸ ἱστορικό ὕλικό νὰ τὸ δημοσιέψῃ μετὰ καιρὸ καὶ κόπο, δίχως νὰ τὸ παραλλάξῃ, καὶ νὰ τὸ δώσῃ μόνο μετ' ἀπαραίτητα συμπληρώματα καὶ σχόλια, ἔτοιμο πέζ, στὸν ἐρευνητῆ.

Γι' αὐτὸ καὶ μπορῶ νὰ πῶ πῶς ὁ Ἑ π α ι ν ο ς πού τοῦ ἔδωσε ἡ Ἀκαδημία τῆς Ἀθῆνας εἶναι ὁ πῶς πετυχημένος πού ἔδωσε σὲ πνευματικὸν ἐργάτη τοῦ τόπου μας. Ὁ Ἑ π α ι ν ο ς αὐτὸς τίμησε βέβαια τὸν Νίκο Δελιαλιῆ, ὁμῶς τίμησε ἀκόμα περισσότερο καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἀκαδημία γιὰ τὴν εὐθυκρισία τῆς στὴν περίπτωσι Δελιαλιῆ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΑΣ

Εὐαγγέλου Κωφοῦ, Ἡ Ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1878. Ἀνέκδοτα προξενικά ἔγγραφα μετὰ συντόμου ἱστορικῆς ἐπισκοπῆσεως (Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθ. 104), Θεσσαλονικὴ 1969, 8ον, σελ. ιβ' + 372, χάρτης 1.

Εἶναι περιέργο καὶ ταυτόχρονα λυπηρὸ τὸ γεγονός ὅτι σημαντικὰ κεφάλαια τῆς νεώτερης ἱστορίας μας δὲν ἔχουν ἀκόμη μελετηθῆ συστηματικὰ καὶ δὲν ἔχουν καταλάβει τὴ θέση πού τοὺς ταιριάζει σ' αὐτὴν. Ἡ μερικὴ αὐτῆ ἀδιαφορία εἶναι ἀδικαιολόγητη καὶ ἐπιζήμια ἀπὸ ἐθνικὴ ἄποψη, γιατί μένουν σκοτεινὰ ὀρισμένα γεγονότα, πού εἶχαν σοβαρὲς συνέπειες, ἄσκησαν οὐσιαστικὰς ἐπιδράσεις στὰ μετέπειτα χρόνια καὶ συνδέθηκαν μετὰ τὶς τύχες τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῆς Μακεδονίας. Ἐστὶ πολὺ λίγες ἦταν οἱ γνώσεις μας σχετικὰ μετὰ τὴν ἀγωνία, τοὺς πόθους καὶ τὶς ἐλπίδες, τὶς διαμαρτυρίες καὶ κυρίως τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς σοβαρῆς κρίσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος τῶν ἐτῶν 1875-1878, ἡ ὁποία παρὰ λίγο θὰ ἔδινε σλαβικὴ λύση στὸ πρόβλημα τῆς Ἀνατολῆς, σὲ βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν περιώνυμη συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Μόλις πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἔκδοσι τοῦ Ἀρχείου τοῦ Στεφ. Νικ. Δραγοῦμη¹, γνωρίσαμε τὴν Μακεδονικὴ Ἐπανά-

1. Ἀρχεῖον Στεφάνου Νικ. Δραγοῦμη, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1878 στὴν Μακεδονία. Εἰσαγωγή καὶ ἐπιμέλεια Ἰωάννου Σωτ. Νοτάρη, Θεσσαλονικὴ 1966, σσ. 444 (Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθ. 85).

σταση τῆς περιοχῆς 'Ολύμπου-Πιερίων (19 Φεβρουαρίου - 19 Ἀπριλίου 1878), γιὰ τὴν ὁποία ἐλάχιστες εἰδήσεις εἶχαμε ἀπὸ τὴ γνωστὴ βιβλιογραφία.

Τώρα ὁ κ. Κωφὸς μὲ τὸ νέο του βιβλίον—καρπὸς τριετοῦς κοπιαστικῆς ἐρευνας στὸ 'Ιστορικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν—ἀποκαλύπτει ἓνα νέο ἐπαναστατικὸ κίνημα στὴν Ἀυτικὴ Μακεδονία, ποῦ διήρκεσε ἀπὸ τὸν Μάιο τοῦ βιβλίου τοῦ 1878 καὶ ἔαπλωθη μετὰ τὴ μορφὴ ἐκτεταμένου ἀνταρτοπολέμου στὶς περιοχὰς Πισσοδερίου, Μοναστηρίου, Πρεσπῶν, Μοριχόβου, Καστοριάς καὶ Φλωρίνης. Ἐπίσης μᾶς παρέχει σπουδαίες καὶ ἐνδιαφέρουσες εἰδήσεις γιὰ τὴ γενικότερη κατάστασις στὴν Μακεδονία κατὰ τὸ κρισιμότερο ἔτος τῆς ἀνατολικῆς κρίσεως, καθὼς καὶ γιὰ τὴν Ἐπανάστασις τοῦ 'Ολύμπου.

Μετὰ τὸν πρόλογο (σ. α' - β') καὶ τὴν κατατοπιστικὴν εἰσαγωγὴν (σ. 1-10) ἀκολουθοῦν ἐκτενῆς ἱστορικὴ ἐπισκόπησις (σ. 11-47) καὶ ἡ δημοσίευσσις τῶν ἀνεκδότων ἐγγράφων (σ. 49-344), ποῦ ἀποτελοῦν καὶ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ βιβλίου. Προστίθεται ἐπίσης τρία εὑρητήρια (σ. 345-372), δηλ. τοπωνυμίων (σ. 347-355), ὀνομάτων (σ. 356-365) καὶ λέξεων (σ. 366-372), πολὺ χρήσιμα στὸν μελετητὴ, 9 φωτογραφίαι τῶν πρωταγωνιστῶν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐπαναστατικῶν γεγονότων, καθὼς καὶ 5 φωτογραφίαι χαρακτηριστικῶν ἐγγράφων τοῦ ἔτους 1878. Στὸ τέλος παρατίθεται ἡ ἀρχὴ τοῦ περιοχίου Θεσσαλονίκης 1877-1878, ὅπου ὁ συγγρ. σημειώνει τὰ τοπωνύμια, ποῦ μνημονεῦνται στὰ δημοσιευόμενα ἐγγράφα, βοηθώντας ἔτσι σημαντικὰ τὸν ἀναγνώστη στὴ μελέτη τους.

Στὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὁ συγγρ. ἐξηγεῖ τοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῆς Μακεδονίας παρέμειναν ἄγνωστα καὶ ἐπισημίαναι καὶ τὴν ἀξία τῶν πληροφοριῶν ποῦ παρέχουν οἱ ἀνεκδοτεὶς ἐκθέσεις τῶν προξενείων Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου, καθὼς καὶ τῶν ὑποπροξενείων Σερρῶν καὶ Καβάλας. Ἐπίσης ἀναλύει τὴ σημασία τῶν διαφόρων ἐπιστολῶν, ποῦ ἀπηύθυναν ὄπλαρχηγοὶ, ἱεράρχες, πράκτορες καὶ τοπικοὶ παράγοντες πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενον τῆς Θεσσαλονίκης, καθὼς καὶ ὀρισμένον τηλεγραφημάτων καὶ ἐγγράφων τοῦ Ὑπουργείου πρὸς τὰ προξενεῖα τῆς Μακεδονίας.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως ὁ συγγρ. ἐξετάζει σύντομα τὴν κατάστασις στὴν Μακεδονία κατὰ τίς παραμονὰς τῆς κρίσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος (1875-1878) καὶ διαπιστώνει ὅτι ἡ θέση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὰ προπύργιά του, τὴν ἐκκλησίαν, τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα καὶ τοὺς τοπικοὺς μορφωτικοὺς συλλόγους καὶ σωματεῖα, ἔχει δεχθῆ δύο ἰσχυρὰ πλήγματα: Τὸ πρῶτον ἀπ' αὐτὰ ὀφειλόταν στὴν ἐχθρότητα τῆς Τουρκίας ἐξ αἰτίας τῆς Κρητικῆς Ἐπανάστασεως (1866-1869) καὶ τὸ δεύτερον στὴν ἴδρυσιν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (1870). Ἐξάλλου ἡ θέση τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος ἀπέναντι στὰ γεγονότα τῆς τριετίας 1875-1878 ἦταν προβληματικὴ, γιὰτι βρισκόταν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἀπροετοίμαστη νὰ πραγματώσῃ τὰ δύνειρα τῆς φυλῆς (σ. 11-15). Ἡ ἔλλειψις πολιτικῆς σταθερότητος, ἡ οἰκτρὴ οικονομικὴ κατάστασις καὶ ἡ ἀνυπαρξία σοβαρῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως ἦταν τὰ κύρια στοιχεῖα ποῦ συνέθεταν τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασις στὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πλέον τῆ θέσις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὴν καθιστοῦσαν δυσσεβέστερη οἱ πιέσεις τῆς φιλοτουρκικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας νὰ παραμείνῃ οὐδέτερη καὶ οἱ προσπάθειαι τῆς Ρωσίας νὰ τὴν πείσῃ νὰ μετάσχη στὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ νὰ ξεσηκώσῃ παράλληλα τοὺς ὑποδούλους ὁμοεθνεῖς της. Τῆ δύσκολη θέσις τῆς χώρας διετύπωσε εὐστοχα, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὁ Ἐμμ. Ροῖδης στὰ 1878 μὲ τὰ ἑξῆς: «Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας κρίσεως ἦτο οἷα παραλυτικῆ, σαφῶς κατανοοῦντος ὅτι ἵνα σωθῆ ἔπρεπε νὰ τρέξη»¹.

1. Ἐμμανουὴλ Ροῖδου, Ἔργα, VII. Τὸ πνεῦμα τοῦ Ροῖδου καὶ διάφοροι πολιτικαὶ καὶ διπλωματικαὶ μελέται, Ἐπιμελεῖα Δ. Πετροκοκκίνου καὶ Α. Μ. Ἀνδρέαδου,

Στὴ συνέχεια ἐξιστοροῦνται σύντομα οἱ βολιδοσκοπήσεις τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα γιὰ πολεμικὴ σύμπραξη, οἱ ἀνεπίσημες συνομιλίαι τοῦ Λεωνίδα Βούλγαρη μετὸν Σέρβο ἀποσταλμένο Milutin Garasanin στὴν Ἀθήνα, τὸν Μάρτιο τοῦ 1876, ὁ πόλεμος τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου ἐναντίον τῆς Τουρκίας τὸν Ἰούνιο τοῦ 1876, καθὼς καὶ ἡ ἐξέγερση τῶν Βουλγάρων τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1876. Οἱ ἀποφάσεις ἐξάλλου τῆς Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως στὴν Κωνσταντινούπολη, τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1876, δημιουργοῦν ἀναταραχὴ καὶ ἐξαψη τῶν πνευμάτων τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στοὺς ὑποδούλους καὶ ἰδίως στὴν Μακεδονία, γιὰ τὴν ὁποία ἀρχίζει πλέον νὰ διαγράφεται σαφῆς ὁ σλαβικὸς κίνδυνος (σ. 15-20).

Ἔτσι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας ἀρχίζει νὰ ὀργανώνεται μετὰ τὴ σύσταση ἐπιτροπῶν στὶς πόλεις, μετὰ τὴ συγκέντρωση καὶ ἀποθήκευση ὀπλισμοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνιση μικρῶν ἐνόπλων ὁμάδων, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀποστέλλονται πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο διαμαρτυρίες μετὰ χιλιάδες ὑπογραφῆς γιὰ τὶς ἀδικεῖς ἀποφάσεις τῆς Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως (σ. 20-24). Κατὰ τὴ διάρκεια ἐξάλλου τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (Ἀπρίλιος 1877 - Ἰανουάριος 1878) οἱ προετοιμασίες, πού ἀποβλέπουν στὴν ἐξέγερση τῆς Μακεδονίας, συνεχίζονται στὴν ἀρχὴ μετὰ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ ἀργότερα, τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1877, μετὰ τὴν ἐπίσημη ὑποστήριξη τῶν προξένων, μετὰ τὶς ὑποδείξεις τῶν ὁποίων καταρτίζεται ἀκόμη καὶ σχέδιο ἐξεγέρσεως τῆς Μακεδονίας (σ. 25-30).

Στὴν ἐπόμενη ἐνότητα (σ. 30-37) ὁ συγγρ. ἐκμεταλλεύμενος καὶ τὶς νέες εἰδήσεις πού προσφέρουν τὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα, ἐκθέτει σύντομα τὴ δραστηριότητα τῆς Μακεδονικῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀλύμπου - Πιερίων καὶ τὶς συνέπειές τῆς. Ἡ ὑπογραφή τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου προκαλεῖ ἀγανάκτηση καὶ θύελλα διαμαρτυριῶν, πού ἐκδηλώνονται μετὰ τὴν ἀποστολὴ «διαμαρτυρήσεων» πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου (σ. 37-38). Ἡ συνθήκη αὐτὴ, καθὼς καὶ ἡ ἔκρυθμη γενικὰ κατάστασις στὴν Μακεδονία δημιουργοῦν τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐκρήξη τῆς ἐπανάστασεως στὴν Δυτικὴ Μακεδονία. Τὶς διαφορὰς φάσεις τῆς καὶ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς παρακολουθεῖ ὁ συγγρ. στὴν ἐνότητα αὐτὴ (σ. 39-44) μετὰ βάση κυρίως τὶς εἰδήσεις πού τοῦ παρέχουν τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα, καθὼς καὶ πληροφορίες ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Στεφ. Νικ. Δραγοῦμη. Ἀκολουθοῦν τέλος τὰ «συμπεράσματα» (σ. 44-47), ὅπου ὁ συγγρ. ἀξιολογεῖ τὸν ἀγῶνα τῶν Δυτικομακεδόνων καὶ καταλήγει σὲ ὀρισμένα συμπεράσματα σχετικὰ μετὰ τὴν ἱστορία τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα ἀνέρχονται σὲ 228 καὶ ἀποτελοῦν τὸ κύριο μέρος τοῦ βιβλίου (σ. 49-344). Πρὶν ἀπὸ τὰ κείμενα ὁ συγγρ. παραθέτει Πίνακα (σ. 51-73), πού περιλαμβάνει σύντομη περίληψη τοῦ περιεχομένου κάθε ἐγγράφου, τὴν ἡμερομηνία καὶ τὸν ἀριθμὸ πρωτοκόλλου· ταυτόχρονα δηλώνει ἂν ἐκδίδη τὸ ἔγγραφο ὀλόκληρο, ἀποσπασματικὰ ἢ περιληπτικὰ. Ὁ συγγρ. κατατάσσει καὶ ἐκδίδει τὰ προξενικὰ ἔγγραφα ἀνάλογα μετὰ τὴν προέλευσίν τους. Ἔτσι ἔχομε: α) 98 ἔγγραφα τοῦ προξενικοῦ Θεσσαλονίκης (σ. 75 - 182), β) 41 ἔγγραφα τοῦ προξενικοῦ Μοναστηρίου (σ. 183-249), γ) 27 ἔγγραφα τοῦ ὑποπροξενικοῦ Σερρών (σ. 250-276) καὶ δ) 18 ἔγγραφα τοῦ ὑποπροξενικοῦ Καβάλας (σ. 277-292). Σὲ δύο ἰδιαίτερες κατηγορίες κατατάσσει ἐπίσης καὶ ἐκδίδει: ε) 18 ἔγγραφα καὶ τηλεγραφήματα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (σ. 293-302) καὶ στ) 26 ἐπιστολὰς πρὸς τὸν πρόξενο τῆς Θεσσαλονίκης Κ. Βατικιώτη (σ. 303-344). Ἀς σημειωθῆ ὅτι ὁ αὐξων ἀριθμὸς τῶν ἐγγράφων ὅλων αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν εἶναι συνεχής¹.

¹ Ἀθήνα 1914, σ. 92. Πρβλ. καὶ Μ. Θ. Λάσκαρι, Τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα 1800-1923, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 281.

1. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ ὀρισμένες μεθοδολογικὰς ἑλλείψεις. Συγκεκριμένα, ὁ συγγρ. δὲν ἀναφέρει τοὺς λόγους πού τὸν ὀδήγησαν στὴ διαίρεση τῶν ἐγγρά-

Ἔτσι τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα εἶναι τοῦ ἔτους 1878, ἐκτὸς ἀπὸ 12 ποὺ ἀνήκουν στὸ ἔτος 1877. Τὰ 12 αὐτὰ ἔγγραφα προέρχονται ἀναλυτικότερα: ὀκτὸ ἀπὸ τὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης, δύο ἀπὸ τὸ ὑποπροξενεῖο Σερρών, ἓνα ἀπὸ τὸ ὑποπροξενεῖο Καβάλας καὶ μιὰ ἐπιστολὴ ἀγνώστου ἀπὸ τὸν Ὀλύμπο πρὸς τὸν Βατικιῶτῃ (βλ. καὶ σ. 3, σημ. 1). Ὁ συγγρ. κρίνει σκόπιμο νὰ τὰ παραθέσῃ καὶ αὐτὰ, γιατί διαφωτίζουν τὰ γεγονότα, στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται καὶ τὰ ἔγγραφα τοῦ 1878. Τὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα περιέχονται σὲ 19 φακέλους (5 ἐιδικῆς κατατάξεως καὶ 14 ἄλλους καταταγμένους ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἐκδότη) τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, καθὼς καὶ σὲ τρεῖς φακέλους τοῦ Συνεδρίου Βερολίνου/Ἀρχεῖον Θεοδώρου Δηλιγιάννη τοῦ ἴδιου Ἀρχείου.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς ὁ συγγρ. ἐμελέτησε καὶ ἐχρησιμοποίησε στὴν ἱστορικὴ του ἐπισκόπηση τρεῖς φακέλους τῆς Πρεσβείας τοῦ Λονδίνου καὶ ἓνα φάκελο τῆς Πρεσβείας τοῦ Βερολίνου τοῦ ἴδιου Ἀρχείου (σ. 5, 8-10). Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδοσὴ τῶν ἐγγράφων ὁ συγγρ. ἀκολουθεῖ τὸν τυποποιημένο τρόπο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐτσι στὶς ἐκθέσεις τῶν προξένων δηλώνεται ἡ ἀποστολῆς, ὁ παραλήπτης, ὁ τόπος ἀποστολῆς, ἡ χρονολογία καὶ ὁ ἀριθμὸς πρωτοκόλλου. Παραλείπονται ἡ προσφώνηση, ἡ ἐπιφώνηση καὶ ἡ ὑπογραφή. Στὶς ἰδιωτικῆς ἐπιστολῆς ὅμως διατηροῦνται τὰ στοιχεῖα αὐτὰ, καθὼς καὶ ἡ ὀρθογραφία τῶν ἐγγράφων (σ. 7-8). Ἡ ἀξία τῶν δημοσιευόμενων ἐγγράφων εἶναι πολὺ σημαντικὴ ὄχι μόνον γιατί καθιστοῦν γνωστὸ ἓνα νέο ἐπαναστατικὸ κίνημα στὴν Δυτικὴ Μακεδονία καὶ διαφωτίζουν σὲ πολλὰ σημεῖα τὴν ἐπανάστασι τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου - Πιερίας, ἀλλὰ καὶ γιατί μᾶς παρέχουν ποικίλες ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴ γενικότερη κατάστασι στὴν Μακεδονία κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ 1878.

Τελετώνοντας, συγχαίρουμε τὸν κ. Κωφοῦ γιὰ τὴ σημαντικὴ προσφορὰ του στὴ νεώτερη μακεδονικὴ ἱστορία καὶ ἐλπίζουμε νὰ φέρῃ σύντομα σὲ αἴσιο πέρασ τὴ γενικότερη μελέτη του μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Ἑλλάς ἐνώπιον τῆς κρίσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, 1875-1878», ποὺ θὰ βασίζεται σὲ ἀνέκδοτο ὕλικὸ ἀπὸ ἑλληνικὰ καὶ ξένα διπλωματικὰ ἀρχεῖα, σύμφωνα μὲ τὴν προαγγελία του (σ. 25, σημ. 1 καὶ σ. 46 σημ. 1). Ἐτσι, μὲ ὄχι λιγότερο ἐνδιαφέρον, ἀναμένουμε τὸ νέο αὐτὸ βιβλίον, γιατί καὶ τὸν συγγραφέα γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του καὶ τὸ θέμα εἶναι βασικὸ γιὰ τὴ νεώτερη ἱστορία μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΚΙΟΤΙΤΟΤΣΚΑΣ

φῶν στὶς ἑξὶ αὐτῆς ἐνότητες, οἱ ὁποῖες διασποῦν ὄχι μόνον τὴ χρονικὴ συνέχεια καὶ ἐνότητα τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν πλήρη χρονολογικὴ παρουσίαση τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων προσώπων ἢ ἀρμοδίων ὀργάνων. Ἡ σύστασι βέβαια τοῦ ἐκδότη πρὸς τὸν ἀναγνώστη (σ. 8) «νὰ ἀνατρέχῃ παραλλήλως καὶ εἰς τὰ ἔγγραφα, τῆς αὐτῆς περιόδου, τῶν ἄλλων Προξενεῖων, διότι ἐνίστε διὰ τὸ αὐτὸ συμβάν ὑπάρχουν ἐκθέσεις δύο καὶ τριῶν Προξενεῖων μὲ ὠρισμένα παραλλαγὰς» δὲν νομίζω ὅτι διευκολύνει ἱκανοποιητικὰ τὴ μελέτη τῆς περιόδου. Ἐπίσης ὁ ἀναγνώστης δυσκολεύεται, κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ προσδιορίσῃ μὲ ἀκρίβεια καὶ εὐκολία κάθε φορὰ τὰ ἔγγραφα, στὰ ὁποῖα παραπέμπει ὁ συγγρ. Συμβαίνει δηλ. πολλῆς φορῆς νὰ μὴν παραπέμπῃ στὸν αὐξοντα ἀριθμὸ τῶν ἐκδιδόμενων ἐγγράφων, ἀλλὰ στὴν ἡμερομηνία, ἐνῶ θὰ ἦταν πολὺ εὐκολο νὰ γίνῃ, ἀφοῦ ἡ ἀρίθμηση τῶν ἐγγράφων εἶναι συνεχῆς (πρβλ. σχετικῆς δυσκολίες π.χ. στὶς ἐξῆς περιπτώσεις: σ. 27 σημ. 7, σ. 29 σημ. 2, σ. 34 σημ. 1, σ. 38 σημ. 2, σ. 39 σημ. 1, 3, σ. 40 σημ. 1, 2, σ. 42 σημ. 1, 2, σ. 43 σημ. 1, σ. 44 σημ. 1, σ. 47 σημ. 1).